

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2012

MEMORANTAMO

GAUTENG

MEPUTSO: 120

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 8.

POTŠIŠO YA 1

- 1.1 1.1.1 Moletlo wa go keteka letšatši la basadi. (1)
- 1.1.2 Basadi. (1)
- 1.1.3 Saartjie Baartman. (1)
- 1.1.4 Basadi ba rute bana ka bohlokwa bja go se kgethe mmala gobane bohle re mmala wa molalatladi. (2)
- 1.1.5 Manyami, ka ge basadi ba sotlwa. (1)
- 1.1.6 Go bolawa le go katwa. (2)
- 1.1.7 Go gopolwa basadi bao ba ilego ba ikgafa go lwela tokologo. (2)
- 1.1.8 Mmušo o ruta batho gore re ba mmala wa molalatladi/Folaga ya naga e kgabišitšwe ka mebala ya go fapafapana go laetša mehlobo ye e fapanego ya batho. (2)
- 1.1.9 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana, mohlala: Basadi ba ka ya maphodiseng./ Basadi ba ka ya go mokgahlo wa basadi, POWA./ Basadi ba ka bega go moruti wa kereke. (2)
- 1.1.10 Mmušo o fe basadi thuto/tlhahlo ka ditokelo tša bona./Mmušo o ba hlohletše go tsenela mekgahlo ya basadi. (2)
- 1.2 1.2.1 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana, mohlala: Tlhokego ya meetse. (2)
- 1.2.2 Moriti./Go na le lesedi. (2)
- 1.2.3 Ba ka hloma dipompi tša meetse kgauswi le batho./ Mmušo o ba abele meetse ka go theta./ Mmušo o ka hloma le ditanka tša meetse. (Dintlha tše pedi fela) (2)
- 1.2.4 Mmušo ga o abe ditirelo go tlala seatla./Mmušo ga o phethagatše ditshepišo tša ona. (2)
- 1.2.5 Tikologo ya magaeng. Batho ba sa ga meetse kgole/didibeng ka diphoofolo. (2)
- 1.2.6 Manyami, batho ba hloka ditirelo tša motheo. (2)
- 1.2.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana, mohlala: Tšhomišompe ya diphoofolo. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

- Kakaretšo e ka akaretša dintlha tše di latelago:

DINTLHA	TLHALOŠO
1. Pampiri yeo e lahlwago mmileng.	Ditšhila tše di lahlwago ga di dule fela mo di lahlwago gona, di ka tšewa ke phefo tša ya mo di ka se fihlelelwego.
2. Dipolastiki tše di lahlwago ka mafasetere a dikoloi.	Di ka gomarela fenseng.
3. Dithini tše di tlogelwago mawatle.	Di ka tšewa ke meetse tša swarega gare ga matlapa.
4. Matlakala a dipanana le dinamune.	Matlakala a dinamune le a dipanana ge a lahlilwe mo a sego a swanela.
5. Ge re na le mekete dijo di lahlwa mo gohle.	Di tšhilafatša lefelo leo.
6. Go lahla ditšhila gohle.	Go hlolela bahlwekiši mošomo o boima.
7. Malwetši a go fapafapana.	Malaria le go thibana le mafahla.
	Palo ya mantšu (86)

Kabo ya meputso.

- Molekwa a ngwale palo ya mantšu ao a nyakegago.
- Dintlha = 7
- Polelo = 3

Kabo ya meputso ya tšhomišopolelo.

- Diphošo tše 0–4, molekwa a se otlwe.
- Diphošo tše 5–10, fokotša moputso o tee.
- Diphošo tše 11–15, fokotša meputso ye mebedi.
- Diphošo tše 16 go ya godimo, fokotša meputso ye meraro.
Go re molekwa a se hwetše meputso ye mentši ya polelo go feta ya kakaretšo, aba meputso ka tsela ye e latelago:
- Go hwetša moputso o tee wa polelo, dintlha tša maleba e be tše 1–3.
- Go hwetša meputso ye mebedi ya polelo, dintlha tša maleba e be tše 4–5.
- Go hwetša meputso ye meraro ya polelo, dintlha tša maleba e be tše 6–7.

HLOKOMELA: Dikopafatšo di se šomišwe, fela ge di ka hwetšwa di balwe bjalo ka mantšu ao a emelago dikopafatšo tše.

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 Yena. (1)
- 3.2 Mna. (1)
- 3.3 Tseleng.
Gabotse (2)
- 3.4 Ke swabišwa ke maitshwaro a gagwe. (2)
- 3.5 Nka kgona tša phaku. (2)
- 3.6 "le" (1)
- 3.7 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana mohlala: Ba swanetše go rakwa mošomong le go se sa dumelelwa go šoma ka bana. (1)
[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 4.1.1 Tšhoša – (b) Boifiša (1)
- 4.1.2 Dimonamonane – (c) Malekere (1)
- 4.2 Hle o se ke wa ja dijo tša go ba le makhura a mantši. (1)
- 4.3 Tshese/sesane. (2)
- 4.4 Sediri –Malwetši. (1)
Tiro – Swarwa. (1)
Sedirwa – Bana. (1)
- 4.5 Hlokofala/Hwa. (1)
- 4.6 Go dulela thelebišene/khomphutha./
Go se itšhidulle./
Go raloka ka sellathekeng. (E Tee) (1)
[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1.1 -gešo. (1)
-ntlhoile. (1)
-ithate. (1)
- 5.1.2 Ga le felele ka –ile mola lephethi le tsebega ka moselana wa "-ile". (2)
- 5.2.1 (a) Dingaka. (1)
(b) Maphelo. (1)
- 5.2.2 Ke tla dira bjalo. (2)
- 5.2.3 Ga/ Se (E Tee fela.) (1)
- 5.2.4 a. Alafela. (1)
b. Alafana. (1)
c. Alafiša. (1)
- 5.2.5 Mere./ Mešunkwane. (1)
- 5.2.6 Agaa! (1)
- [15]**

POTŠIŠO YA 6

- 6.1 6.1.1 Tše (1)
- 6.1.2 Patlama le ngwala. (2)
- 6.2 Khomphutha – Le adimilwe go tšwa go seisimane ka ge re se na lereo leo ka Sepedi. (2)
- 6.3 Dithekethana.
Hlogo –Di.
Modu -thek-
Moselana –ana. (3)
- 6.4 Balekwa ba tla hlama mafoko a go fapana. Mohlala:
Ge pula e ena noka ya gešo e a tlala – Ya go laetša meetse a go ela.
Makgolo o noka nama ka letswai – Ya go laetša go tšhela letswai ka dijong. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 7

7.1	7.1.1	Ke mokgwa wa tekatekanyo.	(1)
	7.1.2	Makgolo o robala ka gare ga ntlo ye kgolo mola/ ka gobane Matome o robala ka go ye kgolwanyana.	(2)
	7.1.3	Lenyatšo/lerato/kgahlego bj.bj. (Tše pedi).	(2)
	7.1.4	Kgolokgolo.	(1)
	7.1.5	Bomakgolo ba a robala.	(2)
7.2	7.2.1	Batho ba go tseba le go kwešiša theknolotši, kudu bafsa.	(1)
	7.2.2	E šomiša mohlagase o monnyane./O romela molaetša ntle le tefo.	(1)
	7.2.3	Theko ya yona. Gore e hwetšwa kae.	(2)
	7.2.4	Go tsebagatša leina la sebatšwa.	(2)
	7.2.5	Go gatelela kgopolo yeo e tšweletšwago. Mohlala: Go re ke ya maemo le gore o šomiša mohlagase o monnyane.	(1)

[15]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 60

KAROLO YA D: DINGWALO

DIKANEGELOKOPANA

POTŠIŠO YA 8: *GO TSEBA MANG?* – HH Ramokgopha

Potšišo e tee fela, 8.1 goba 8.2

8.1 Roma nna mma

SETSOPOLWA SA A

- 8.1.1 Bothata bo thomile ge MmaDineo a nyaka motho yo a ka mo romago mabenkeleng gomme Mpho a gapeletša gore go rongwe yena. (2)
- 8.1.2 Ya sebjalebjaale.
Mohlala: Go sepela dimotorokara, go bolelwa ka mabenkele. (2)
- 8.1.3 Ke wa manyami.
Lethabo le ba bego ba le go lona la fela ka bonakonako/ Difahlego tša bona tša ribega . (3)
- 8.1.4 Mpho o gapeleditše go rongwa le ge ba be ba sa rome yena ba roma Mabitša. (2)
- 8.1.5 Wa lefšega: Re bona ge a šia go botša monna wa gagwe ka kotsi.
Wa pelo ye bonolo: Re bona ge a amogetše lehu la ngwana wa gagwe ka pela. (2)
- 8.1.6 Mootledi wa motorokara wa go thula Mpho e lego yena mmolai o feleleditše a swerwe a išitšwe kgolegong. (2)
- 8.1.7 Lehu le a bitša, Mpho o biditye ke lehu./Mohu ga a fetwe ke letšatši la gagwe.
(E tee). (2)
- 8.1.8 Moanegwathwadi ke MmaDineo gobane go bolelwa ka yena go tloga mathomong go fihla mafelelong a kanegelokopana. Bontši bja ditiragalo bo godimo ga gagwe. (3)
- 8.1.9 Go tšweletša dimelo tša baanegwa./Go tšweletša ditiragalo tša sengwalo./Go kwa ditaba ka beng ba tšona.
(E tee). (2)

[20]

GOBA

8.2 **Mošaabitla****SETSOPOLWA SA B**

- 8.2.1 Ke ya sekgale/sogologolo. Batho ba sa ageletša metse ka mašaša. Bašemane ba sa diša thabeng. (3)
- 8.2.2 Wa pelo ye mpe.- O lakaletša Rapuane bobe.
Wa go hloka kwelobohloko.- Ga a kwele Rapuane bohloko. (4)
- 8.2.3 Ge o dira batho dilo tše mpe le wena di ka go hlagela. Re bona ge Rapuane yo le yena go gononwago gore o a amega go timeleleng ga ngwana wa MmaSefolo a hlabega a palelwa le ke go tsoga malaong. (2)
- 8.2.4 Ke wa manyami. Rapuane o rile go tšea jase ya gagwe sethokgweng ge a boa a hlabega. (3)
- 8.2.5 Rapuane, RraMmakoma le MmaMmakoma, le Mmakoma le bagwera ba MmaMmakoma ba feleditse ba hlokofetše.
Ge e le morwedisaSefolo yena ga se gwa ka gwa kwewa selo ka ga gagwe. (2)
- 8.2.6 Go tšweletša dimelo tša baanegwa./Go tšweletša ditiraglo tša sengwalo./ Go kwa ditaba ka beng ba tšona. (2)
- 8.2.7 Morwedi wa Sefolo ga a na lebitla ka ge a wetše ka meetseng ya ba gona a ile. (2)
- 8.2.8 MmaSefolo.
Ditiragalo ka moka di dikologa godimo ga gagwe. (2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 20
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120